

POPOLNITEV VARSTVA PRED SNEŽNIMI PLAZOVI V SLOVENIJI

Pavle Šegula*

UDK 614.87 : 551.578 (497.12)

Z ustanovitvijo Republiške uprave za zaščito in reševanje (RUZR) se, tako vsaj upamo, tudi varstvu pred snežnimi plazovi obetajo boljši časi in večja usklajenost vseh tistih, ki k varstvu lahko kaj pripomorejo.

Ne bom se zamujal pri stvareh, o katerih smo na straneh Ujme, še prej pa Obrambe in zaščite, drugih revij in priročnikov že podrobno pisali in marsikaj obravnavanega že tudi uresničili. Tokrat nameravam na kratko preleteti posamezne ključne dejavnosti in sestavine varstva, omeniti tisto, kar se mi zdi pomanjkljivo, in predlagati možne izboljšave. Seveda je to samo moje mnenje kot mnenje posameznika in morda še koga iz kroga poznavalcev, ki pa vseeno ni brez vrednosti — na voljo je kot prispevek za razpravo in kot vir možnih rešitev.

Kdo so nosilci varstva, kaj je njihova naloga

Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije (HMZ RS)

Služba za opazovanje snega in opozarjanje pred snežnimi plazovi (SSP) — poklicna dejavnost.

- a) **Spremlja stanje:** Vreme, snežne padavine, stanje snežne odeje, trganje plazov.
- b) **Obvešča in opozarja:** Podatki o stanju snežne odeje, opozarjanje o možnem trganju plazov.

Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora (MVOUP)

Komisija za snežne plazove (KSP MVOUP) — nepoklicna, dela po lastni presoji, občasno ali po naročilu.

- a) **Spremlja stanje:** Terenske razmere, plazine, nagibi in lega vesin, trganje plazov, škoda zaradi plazov.
- b) **Obvešča in opozarja:** Mnenje o stanju in ogroženosti.
- c) **Ukrepa:** Lokacijska in gradbena soglasja, predlogi za sanacije obstoječih stanj, nasveti.

Gorska Reševalna Služba pri Planinski zvezi Slovenije (GRS)

Podkomisija za snežne plazove (KSP GRS) — nepoklicna, dela občasno, po lastni presoji, na pobudo Komisije za GRS (KGRS) ali po naročilu.

- a) **Spremlja stanje:** Snežne razmere v gorskem svetu, nesreče v snežnih plazovih.
- b) **Obvešča in opozarja:** Obvešča javnost, daje mnenje in izjave.
- c) **Ukrepa:** Vzgojna dejavnost, publicistika, uvajanje novih metod zaščite in opreme za iskanje in reševanje.

Postaje Gorske reševalne službe (PGRS) — nepoklicne, delajo občasno, kadar se primeri nesreča, po lastni presoji, na pobudo Komisije za GRS, na podlagi obvestila policijske postaje in po naročilu drugih posameznikov ali organizacij.

- c) **Ukrepa:** Če se zgodi nesreča ali če domneva, da je plaz zasul ljudi, vozila in zgradbe. Išče in rešuje zasute ter jih odpremi v nadaljnjo oskrbo oziroma na varno.

Republiška uprava za zaščito in reševanje (RUZR)

Poklicno telo na republiški ravni.

- a) **Spremlja stanje:** Na osnovi obstoječih virov spodbuja izdelavo katastra snežnih plazov v Sloveniji. V sodelovanju s KSP MVOUP in KSP GRS poskrbi za izdelavo in sprotno dopolnjevanje ocen ogroženosti zaradi snežnih plazov na območju republike in določenih občin.
- b) **Obvešča in opozarja:** V okviru načrta ukrepov v primeru, ko grozi nevarnost snežnih plazov.
- c) **Ukrepa:** V okviru pristojnosti in na osnovi ocene ogroženosti zaradi snežnih plazov predlaga oziroma zahteva izdelavo načrtov ukrepov zaščite in ukrepov reševanja v primeru proženja snežnih plazov.

Komisija za varstvo pred snežnimi plazovi (KVSP)

Nepoklicno posvetovalno strokovno telo na ravni CZ občine, ki se aktivira po potrebi in v okviru načrta ukrepov občinskega štaba CZ (OŠCZ) za varstvo pred snežnimi plazovi.

- a) **Spremlja stanje:** Spremlja krajevne snežne razmere, stanje snežne odeje in nevarnost proženja plazov.
- b) **Obvešča in opozarja:** Obvešča OŠCZ in daje predloge za opozorila prebivalcem glede na razmere in potrebe.
- c) **Ukrepa:** Daje predloge OŠCZ za izvajanje ukrepov za primer nevarnosti snežnih plazov.

Podjetje za urejanje hudournikov (PUH)

Operativna in projektna — poklicni, redni dejavnosti.

- a) **Spremlja stanje:** Vodi Pregled ogroženosti zaradi plazov in Načrte plazovitih območij na območju svoje dejavnosti po naročilu investitorjev ali na lastno pobudo.

- b) **Obvešča in opozarja:** Naročnikom storitev daje podatke o varnostnih razmerah na območju predvidenih gradenj ali že obstoječih objektov. Opozarja na umestnost in posledice posegov v ogroženih predelih.

- c) **Ukrepa:** Načrtuje in gradi objekte trajnega varstva (snežne mostove, snežne grablje, snežne mreže, cepilne kline, plazne drče, zbiralnike plazovine, zaviralne kope, odbojne zidove in jezove, zastružne plotove ipd.).

Ministrstvo za promet in zveze (MPZ)

- *Cestna podjetja Slovenije — Področje vzdrževanja in varstva cest (CP) — poklicna dejavnost.*
- *Železniško gospodarstvo Ljubljana — Sekcije za upravljanje in vzdrževanje prog (ŽG) — poklicna dejavnost.*
- *Smučarski centri, žičnice (SC) — poklicna dejavnost.*

- a) **Spremlja stanje:** Snežne razmere na cestah, železniških in smučarskih progah in v njihovem ožjem zaledju.

- b) **Obvešča in opozarja:** Obveščanje javnosti o snežnih ovirah, zametih in plazovih na cestah, železnici, na urejenih smučiščih in v njihovem funkcionalnem zaledju; opozarjanje na nevarnost snežnih plazov.

- c) **Ukrepi:** Izdelava in dopolnjevanje katastra snežnih plazov na območju cest, železnice in organiziranih smučišč na svojem delovnem območju, zapora cestnega in železniškega prometa, zapora žičnic in smučarskih prog, namerno proženje plazov, odstranjevanje snega, zametov in plazovine, nameščanje in vzdrževanje protiplaznih naprav na območju javnih cest, železnice, urejenih smučišč in žičnic.

Kako izvajamo naloge varstva pred plazovi

Dolgoletne izkušnje razodevajo naslednje: Slovenci se zadovoljujemo z ugotov-

* Suška 34, Škofja Loka.

72 vitvijo, »da so smrtne žrtve zaradi snežnih plazov maloštevilne«, na vso ostalo škodo pa kar pozabljamo. Varstvo, kolikor obstaja, smo si izborili z dolgotrajnimi napori, ki jih spremljajo še nekatere značilnosti: **marsikaj, čemur smo dali mesto v zakonih, so tvorci novih zakonov izpustili; marsikaj, kar je bilo koristno in že uveljavljeno, so ukinili, zamenjali, opustili; marsikaj nujnega pa nam doslej še sploh nikoli ni uspelo vzpostaviti.** Kar poglejmo!

HMZ RS

SSP je bila ustanovljena leta 1976 in je imela stalnega delavca do leta 1989. Uvedla je opazovalne postaje, med njimi nekaj stalnih iz rednega omrežja opazovalnic HMZ RS, ter poročevalce iz nepoklicnih vrst. Število je nihalo, njihova kakovost je tudi danes zelo različna. Gorati in gričevnati del Slovenije ni v celoti zajet. Opazovalci ne delajo prereza snežne odeje in prebojnega diagrama.

Po odhodu ustanovitelja SSP zbira podatke sinoptika, delo pa honorarno (!) povezuje sicer dober strokovnjak. V tem je politika nosilca dejavnosti nepravilna, saj gre za delo, ki se ga resno ne da opravljati brez stalnega delavca.

MVOUP

KSP MVOUP je bila ustanovljena leta 1975. Stalnega delavca ni bilo nikoli. *Zveza vodnih skupnosti*, kasnejša *Republiška vodna uprava* oziroma današnje *Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora*, je kot upravno nadrejeno telo v nepoklicni komisiji vselej sodelovalo z bolj ali manj kompetentnim delavcem, ki je opravljal predvsem posle povezovalca oziroma tajnika komisije.

KSP MVOUP je v času svojega delovanja opravila veliko ogledov z namenom izdaje lokacijskih in gradbenih dovoljenj in mnenj, deloma po naročilu, nekatere pa tudi na lastno pobudo, saj se večina investitorjev in drugih »strank« njene sodelovanja nikoli ni kaj prida veselila; tudi njenih nasvetov po možnosti niso upoštevali.

GRS

GRS kot celota, s *Komisijo za GRS* in *Postajami GRS* ter s *KSP GRS* kot specializirano skupino poznavalcev problematike, svoje naloge opravlja, odkar obstaja. GRS je prav na tem področju dela razvila izredno močno preventivno in vzgojno dejavnost, vselej pa je tudi opravila svojo glavno nalogo: poiskala zasute v plazov in jim pomagala na varno, mrtve žrtve plazov pa vrnila svojcem.

Dobro je sodelovala z vsemi drugimi nosilci, saj so njeni člani jedro KSP MVOUP, sodelavci RUZR, KVSP občin, PUH, Ministrstva za promet in zveze. S HMZ

RS je izdelala preliminarni pregled plazov v Sloveniji (zasnova katastra plazov), uvedla je namerno proženje snežnih plazov, ustanavljala KVSP, pripravljala strokovno literaturo v obliki člankov in knjig, tako prevodov kot izvirnih del, uvajala sodobne metode iskanja in reševanja, opremo in še kaj.

RUZR MO

Za razvoj varstva ima velike zasluge Ministrstvo za obrambo, saj je v sodelovanju z GRS po letu 1975 največ pripomoglo k njegovemu uvajanju in poskrbela, da so nekatere kritične dejavnosti zajete v zakonu o ljudski obrambi. Podpirala je SSP, ki bi brez intervencij republiškega štaba CZ marsičesa ne mogla opraviti, in spodbujala k sodelovanju tudi občinske štabe CZ. Veliko je pripomogla s finančnimi sredstvi in posredno z ugodnostmi in popusti pri organizaciji tečajev in drugih prireditev KSP GRS v Republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah.

PUH

Kot podjetje, ki se ukvarja s hudourniki, je pogosto imelo opravka s plazinami in trajno zaščito pred snežnimi plazovi. V osemdesetih letih je izdelalo pregled ogroženosti zaradi plazov za nekatera ožja območja Slovenije in pripravilo zasnovo za izdelavo *načrtov plazovitih območij*. Sodelovalo je s KSP MVOUP, v kateri sodeluje tudi njegov strokovnjak. V razpravah o pristojnosti katastra snežnih plazov je neuradno prevzelo dolžnost za njegovo nastavitve in tekoče vodenje, česar pa kot podjetje, odvisno od tržnih zakonitosti, nikoli ni moglo redno in v celoti izvajati.

MPZ

Cestna podjetja Slovenije in *Železniško gospodarstvo Ljubljana* imajo pri vzdrževanju cest in prog vsako zimo opravka s snegom, zameti in plazovi. Plazove odstranjujejo in jih — pri železnici — tudi dokumentirajo; imajo torej svoj, sicer nepopoln, kataster plazov.

V nasprotju z ŽG Cestna podjetja Slovenije ne vodijo katastra, čeprav jim MPZ to priporoča. Delavci CP sicer dejansko opravijo vse fizično delo, vendar stanja (nahajališč in razsežnosti plazov) pisno ne dokumentirajo; podatki ostajajo v glavah delovodij, kar je velika škoda. Odnos CP oziroma *Skupnosti za ceste Slovenije* do zaščite cest pred snežnimi plazovi je večinoma slab, saj so na udaru in brez zaščite celo mednarodne ceste Tržič—Celovec, Bovec—Trbiž, Žaga—Učaja, da ne govorimo o republiških občinskih cestah.

Podobno velja za *žičnice in smučarske centre*, kjer se zavest o pomembnosti ka-

tastra le počasi prebija v življenje tudi v tistih centrih, kjer imajo občasno celo opravka s plazovi na urejenih progah in kjer bi brez namernega proženja plazov ne bilo možno normalno in varno delo. V najmanj dveh centrih so plazovi v preteklih dveh desetletjih poškodovali in uničili življenjsko važne objekte (Zelenica, ATC Bovec), katerih varnost še danes ni povsem zagotovljena.

Tisti, ki imajo nemaren odnos do katastra plazov, škodujejo predvsem sebi. Minila so desetletja, ko bi si lahko že ustvarili soliden pregled snežnih razmer in plazov, brez katerega si ne moremo zamisljati kakovostnega in utemeljenega odločanja v primeru, da bodo na svojem območju potrebovali nasvete, mnenja in soglasja pri morebitnih novih investicijah.

Kaj bi morali še storiti

1. Zagotoviti stalnega delavca specialista za *Službo za opazovanje snega in opozarjanje pred snežnimi plazovi* in pretehtati, ali ta služba **sploh spada k HMZ RS**. Če se oziramo po tujih zgledih, bomo na to dejavnost praviloma naleteli pri ministrstvih za kmetijstvo in gozdarstvo (Italija), pri upravah za zaščito in reševanje (Avstrija, Nemčija) ali v samostojnih inštitutih v okviru državnih oziroma zveznih vlad (Francija, Švica), ponekod jo za svoje potrebe vodijo celo pri sedežih armad (Italija, ZDA). Delo in zbiranje podatkov bo moralo potekati s sodobno opremo in na način, ki bo usklajen z utečeno mednarodno prakso.
2. Ugotoviti, kje naj bo sedež katastra snežnih plazov. Vodi naj ga osrednja, vsem dosegljiva, neprofitna ustanova, morda kar Republiška uprava za zaščito in reševanje, seveda če ima na voljo poklicnega strokovnjaka. Bistvenega pomena je, da bi vse podatke zbirali, urejali, dopolnjevali in hranili v osrednji instituciji, kjer bi bili vedno dostopni in varni pred pogostimi reorganizacijami.
3. Na podlagi katastra za posebno pomembne plazine na ravni občinskih uprav za urejanje prostora ali v okviru zainteresiranih podjetij izdelati še vse druge preglede (pregled ogroženosti zaradi plazov, načrti plazovitih območij) zaradi varnejšega prostorskega načrtovanja in smotnejših naložb.
4. Zagotoviti, da bodo poleg Železniškega gospodarstva tudi Cestna podjetja in vodstva žičnic in centrov zimskega športa vodila kataster tistih plazov, s katerimi se soočajo pri vsakdanjem delu.
5. Zagotoviti protiplazno zaščito na plazinah, ki ogrožajo mednarodne in druge ceste v Sloveniji.
6. Zagotoviti, da v hribovitih območjih ne bo gradenj brez soglasja oziroma mnenja KSP MVOUP in RUZR.

7. Zagotoviti, da bodo pri OŠCZ tistih občin, kjer plazovi ogrožajo ceste, železnice, zgradbe in naselja, ustanovljene in aktivne komisije za varstvo pred snežnimi plazovi.
8. Razmisliti o ustanovitvi specializirane strokovne knjižnice pri RUZR, ki bi zbirala strokovno literaturo, filme, videokasete in računalniške programe, pomembne za zaščito in reševanje. Trenutno je mnogo tega materiala raztresenega pri posameznikih in po različnih inštitucijah in tako nedosegljivega tistim, ki ga potrebujejo. Za začetek bi bilo treba sestaviti vsaj pregled, kaj kdo premore.

Zaključek

O potrebi po varstvu pred snežnimi plazovi v Sloveniji ni nobenega dvoma. Njegove posamezne sestavine sicer že obstajajo, vendar povečini še niso domišljene in utečene, ali pa ne vemo, kdo naj bo zanje odgovoren. Tudi zakonodaja je nepopolna ali sploh ne obstaja, predvsem pa ni usklajena. Vse to pa tudi možne rešitve povečini poznamo, zato ob ustanovitvi Republiške uprave za zaščito in reševanje utemeljeno pričakujemo, da se bodo razmere pričele izboljševati, da bomo dobili najnujnejše poklicne strokovnjake, da bomo prav kmalu rešili vprašanja pristojnosti in odgovornosti ter dobili in hkrati smotrno povezali vse nosilce varstva.

Da bomo pravočasno preprečili nesreče na znanih kritičnih plazinah v Sloveniji.

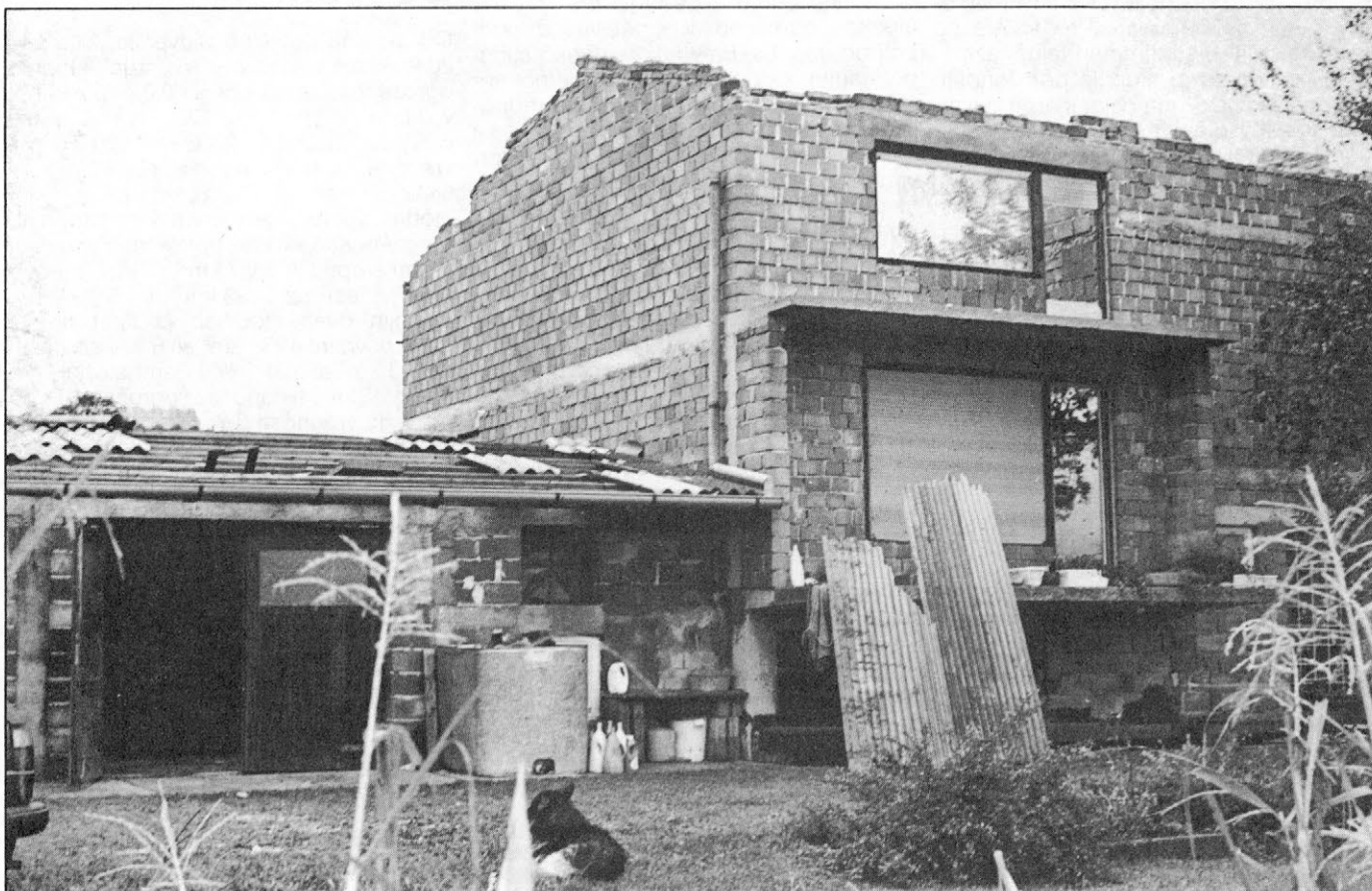
14. Vrhovec, T., 1989. O proženju snežnih plazov. Ujma 3, str. 76.

1. Bernot, F., 1987. Snežni plazovi in cestni promet. Ujma 1, str. 52—54.
2. Mulej, F. 1988. Varstvo prometnih objektov pred snežnimi plazovi, Ujma 2, str. 45—46.
3. Pintar, J., M. Mikoš, 1984. Sneg in plazovi. Interna publikacija Vodogradbenega inštituta, p. o., Ljubljana.
4. Šegula, P., 1976. Kako organizirati varstvo pred snežnimi plazovi. Obramba in zaščita 1966/5, str. 46—55, in 6, str. 56—62.
5. Šegula, P., 1977. Reševalna akcija na Zelenici. Obramba in zaščita 1977/1—2, str. 59—67.
6. Šegula, P., 1986. Varstvo pred plazovi. Sneg, led, plazovi, 4. poglavje. Planinska založba, str. 155—282.
7. Šegula, P., 1987. Snežne plazine, plazovi in žrtve. Ujma 1, str. 47—50.
8. Šegula, P., 1987. Žrtve snežnih plazov v Sloveniji. Ujma 1, str. 50—51.
9. Šegula, P., 1988. Organiziranost varstva pred snežnimi plazovi na primeru škofjeloške občine. Ujma 2, str. 38—44.
10. Šegula, P., 1988. Računalniška ocena ogroženosti zaradi snežnih plazov. Ujma 2, str. 47.
11. Šegula, P., 1990. Kako do minerjev snežnih plazov. Ujma 4, str. 190—193.
12. Šegula, P., 1991. Problemi s šolanjem minerjev za namerno proženje snežnih plazov. Ujma 5, str. 254.
13. Ušeničnik, B., 1978. Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami. Ujma 1, str. 78—85.

Pavle Šegula

How to Overcome the Deficiencies in Avalanche Protection in Slovenia

There is no doubt about the need for avalanche protection in Slovenia. At the moment, all the elements exist, although for the most part not fully developed or properly installed as the responsibility for such work is unclear. While this is true, we know the possible solutions and are justified in expecting that the creation of the Department for Protection and Rescue will change the situation for the better. We hope the necessary experts will be hired, that all questions of competence and responsibility will be settled, that all those responsible for protection will get the necessary coordination, and that the most exposed avalanche paths in Slovenia will be secured.

Posledica neurja v Depali vasi (25. 7. 1991).